

poručivanja viškova za otkup, neizvršavanja zadataka ili nedoličnog ponašanja članova KPJ. U okviru statističkog pregleda kažnjenika u Jablaničkom okrugu predočena je struktura isključenih iz KPJ (pripadnika JNA, UDB-e, Narodne milicije, civila), služba koja je izvršila hapšenje, broj zavrbovanih, organ koji je izrekao kaznu (Vojni sud, redovni sud, prekršajni organ), gde su izdržavali kaznu, broj umrlih i emigriranih lica.

Poglavlje „Špijunaža i terorizam“ čini izuzetno vredan deo knjige jer u njemu autor iznosi brojne primere delovanja iz Bugarske ubačenih grupa čiji je cilj bio prikupljanje informacija o snazi JNA i unutrašnjoj odbrani, ekonomskim, političkim, socijalnim i drugim podacima i pokušaj da se izazove pobuna na teritoriji Srbije. Najveći broj članova ovih grupa bili su emigranti iz FNRJ, pristalice Rezolucije, poslatih da deluju na teritoriji odakle su bili poreklom. Veoma slikovito, praktično publicistički predstavljeni su karakteristični događaji koji su se ticali leskovačkog kraja ili pak Leskovčana na važnijim položajima u Republici. Prikazani su pojedini načini vrbovanja jugoslovenskih oficira od strane sovjetskih službi, akcije obaveštajaca UDB-e na terenu, rad najznačajnijih terorističkih grupa na prostoru južne Srbije, pogibija narodnog heroja Pane Đukića. U opisivanju događaja prepoznaju se autorova stručnost i lična obaveštenost, putem korišćenja stručnih termina ili navođenja pojedinosti koje se ne mogu crpeti iz dokumenata.

Poslednje poglavlje odnosi se na period Staljinove smrti i nestanak Informbiroa i njemu je autor poklonio pažnju da bi dao ocenu proteklih događaja. Iz toga proističe da mu je glavna namera i cilj rada bilo prikazivanje događaja iz perioda kada je Služba državne

bezbednosti bila maksimalno angažovana radi sprečavanja antipartijskog i antidržavnog delovanja jednog broja jugoslovenskih građana. U prilogima su date fotografije i faksimili koji su u vezi sa temom dela.

Knjiga *Informbiro i informbirovci (u leskovačkom kraju) 1948–1956* bavi se temom od svetskog značaja kroz prizmu lokalne istorije i stoga je vredan doprinos proučavanju ovog perioda jugoslovenske istorije. Rađena je na osnovu dokumenata iz Arhiva Vojnoistorijskog instituta, Arhiva CK KPJ, Arhiva Srbije, Arhiva UDB-e, Arhiva Ministarstva inostranih poslova, Istorijskog arhiva u Leskovcu, Arhiva Okružnog suda u Leskovcu, Narodnog muzeja u Leskovcu, Arhiva Vrhovnog suda NR Srbije i sve dočena bivših pripadnika UDB-e Leba-na, Leskovca i Vlasotinca, članova Gradskog i sreskih komiteta KPS i oko pedeset osuđenih lica na osnovu Rezolucije Informbiroa. Veoma bogat je i opus časopisa i štampe, gde su osim domaćih članaka navođeni i članci iz zvaničnih organa komunističkih partija socijalističkih zemalja, iz informbirovske emigrantske štampe, kao i pojedinih zapadnoevropskih časopisa.

Ivan M. Becić

Milivoje Pajović, Jasmina Nikolić, DVA VEKA VOJSKE U BRANIČEVU / Two Centuries of Army in Braničevo, Medija centar Odbrana i Istorijski arhiv Požarevac, Beograd 2013, 226 str.

Knjiga *Dva veka vojske u Braničevu*, autora pukovnika Milivoja Pajovića i direktorke požarevačkog arhiva Jasmine Nikolić, plod je saradnje koja je već pokazala rezultate zapaženom izložbom sa istim naslovom i sadržajem, prikazanoj

javnosti u požarevačkom Klubu vojske 2012. godine. Reč je o dvovekovnoj istoriji naše vojske u okrugu Požarevačkom, danas Braničevskom, saopštenoj kroz odabrana dokumenta iz arhiva i nizove fotografija koji daju presek trajanja srpske (jugoslovenske) vojske u ovom kraju.

Od verovatno najranije vojničke stajaće – mirnodopske obuke u modernoj Srbiji datiranoj na godinu 1826, preko Gvardijske škole koju je formirao knjaz Miloš, 1830-ih, preko stajaće srpske vojske i 8. pešadijskog puka, važnih događaja u Prvom i Drugom svetskom ratu, preko garnizona JNA, sve do današnjeg Centra za obuku, ova knjiga pruža upečatljivu, gotovo reprezentativnu sliku vojske u veoma važnom delu Srbije.

Iako nismo specijalisti za događaje iz 19. veka, posebno interesantnim učinio nam se jedan dokumenat objavljen u knjizi, koji pomera nastanak srpske moderne vojske na period pre 1830-ih, odnosno na početak obuke vojnika u Miloševoj još uvek vazalnoj Srbiji, tokom 1826. godine.

Autori posebno obrađuju događaje iz Prvog svetskog rata, u braničevskom – požarevačkom kraju koji je u jesen 1915, bio poprište teških bitaka srpske sa nemačkom vojskom za vreme jesenje ofanzive na Srbiju. U tom periodu, Požarevac je bio i sedište srpske 3. armije, ali i tada nove jedinice: Vazduhoplovne komande. Potom, autori obrađuju događaje iz Drugog svetskog rata: vreme, po posledicama, tragičnog ustanka 1941, ratnih događaja, tmurnih vremena građanskog rata 1942–1944. sve do dolaska Sovjetske armije i oslobođenja Požarevca 15. oktobra 1944.

Svi navedeni događaji ilustrovani su dokumentima koji na živ način svedoče o učesnicima, njihovom izgledu, naoru-

žanju, drugim detaljima bitnim za istraživanje vojne istorije. Po tome ova knjiga spada u red takozvane *militarije*, veoma modernog pravca opisivanja i ilustrovanja istorijata vojski u savremenoj historiografiji.

Skroman doprinos autora ovog prikaza jeste deo knjige koji se bavi istorijatom garnizona JNA, Vojske Jugoslavije i današnje Srpske vojske. To je period od 1945. do poslednje reorganizacije vojske izvedene pre nekoliko godina. U vojnom smislu ovaj kraj Srbije dobija aktuelnost i značaj posle Rezolucije Informbiroa 1949, kada iz Slovenije stiže 23. srpska (54) divizija. Dolaskom ove jedinice otvoreno je novo istorijsko poglavlje koje traje do današnjih dana. Posle nekoliko organizacijskih promena od pomenute divizije nastala je brigada (jedno vreme i puk), koja je od 1967. nosila naziv *3. proleterska brigada*. Ova istaknuta jedinica JNA učestvovala je u ratnim dejstvima 1991–1992, na prostoru istočne Slavonije, gde je više desetina njenih pripadnika dalo živote u borbi sa secesionističkim hrvatskim snagama. Autori knjige *Dva veka vojske u Braničevu* na dostojan način obeležavaju njihova imena, i tako njihovo herojstvo i žrtvu čuvaju od zaborava. Ovaj deo knjige završava se reorganizacijom u 1990-im godinama, prestankom postojanja 3. brigade i stvaranjem Centra za obuku kopnene vojske u kome se danas izvodi specijalistička obuka pripadnika Vojske Srbije. Takođe i nezaobilaznim pregledom istaknutih komandnata garnizona od Josifa Šlezingera, prvog kapelnika Vojne muzike iz Miloševog vremena, pa sve do danas, odnosno do samog autora knjige, pukovnika Pajovića.

Knjiga pred nama pre svega, i to je bitno istaći, vizuelno svedoči o pome-

nutim događajima u razvoju naše vojske na području Braničeva i severoistočne Srbije u protekla dva veka. Pisana je dvojezično, na srpskom i engleskom, što joj daje posebnu vrednost. Priložen je i CD pa mlađi čitaoci, možda odviknuti od klasične knjige, mogu i na taj način da saznaju istoriju srpske vojske u Braničevu. Autori su time svoje delo učinili dostupnim i van granica srpske čitalačke publike. Modernim rečnikom rečeno, knjiga korespondira ili je „interopreabilna“ sa svetskim tokovima vojne istorije, u čemu je njen poseban kvalitet.

Bojan B. Dimitrijević

Slavica Popović Filipović, IZ POSTOJBINE JAVORA. Kanadsko-britanska medicinska i humanitarna pomoć Srbiji u Prvom svetskom ratu, Srpsko lekarsko društvo, Beograd 2013, 352 str.

Tema medicinskih misija koje su došle u pomoć srpskom narodu u vreme Prvog svetskog rata nije dovoljno istražena, mada se njome bavilo više istoričara, lekara, publicista i novinara. Pored istoriografskih i publicističkih radova prevedeno je i objavljeno više svedočanstava iz pera pripadnika stranog medicinskog osoblja o njihovoj delatnosti u Srbiji za vreme Prvog svetskog rata (Ludvig Hiršfeld, Arijus van Tinhooven, Katarina Šturceneger i drugi). Čitajući knjigu Slavice Popović Filipović možemo se uveriti da je bez prevoda ostao veliki broj ovih svedočanstava, sa čijim se objavljivanjem počelo još tokom *Velikog rata*. Svojom poslednjom knjigom autorka je nastavila rad na istraživanju delatnosti stranih sanitetskih misija i humanitarne pomoći Srbiji za vreme Prvog svetskog rata. Ovoga puta svoju

pažnju je usmerila na kanadske lekare koji su dobrovoljno dolazili u Srbiju ili učestvovali u lečenju i oporavku srpskih vojnika na Solunskom frontu, Korzici, Tunisu ili Dobrudži. Takođe, istraživanjem je obuhvaćena i pomoć koju je narod Kanade prikupljao i slao Srbiji. Kako je u posmatranom periodu Kanada bila deo Britanske Imperije, kanadska medicinska i humanitarna pomoć je najvećim delom išla preko britanskih medicinskih i humanitarnih ustanova. Ova činjenica je uticala na to da pomoć koja je stizala iz Kanade ne bude u dosadašnjim istraživačkim radovima adekvatno zastupljena.

Pored dve recenzije koje su date na početku, strukturu knjige čine *Predgovor autora*, kraći prilog o tome kako Srpsko lekarsko društvo čuva uspomenu na kanadsku medicinsku pomoć u vreme Prvog svetskog rata i središnji deo knjige koji je podeljen u deset poglavlja. Na kraju se nalaze izjave zahvalnosti, spisak skraćenica, detaljan spisak literature i dvojezični registar ličnosti, bolnica i mesta.

Prvu recenziju su u ime Srpskog lekarskog društva napisali lekari hirurzi i autori većeg broja radova iz istorije medicine, akademik dr Radoje Čolović i puk. prim. dr sc. med. Mile Ignjatović (str. 6–10). Drugu recenziju pod naslovom *Život čoveka bez ideala je život bez smisla*, napisao je pukovnik Ilija Kajtez, vanredni profesor, doktor političkih nauka (11–18).

U *Predgovoru*, *Kanadska medicinska pomoć i dobročinstvo u Srbiji u vreme Prvog svetskog rata* (19–36), dato je detaljno autorovo viđenje istraživanog predmeta i obrazložena struktura knjige. Čitaocu su jasno prikazane institucionalne forme kroz koje je pružana pomoć i date osnovne informacije o kanadskim lekarima, sestrama i humanistima koji